

13. Улезько А.В. Стратегия формирования и тактика регулирования ресурсного потенциала сельскохозяйственных предприятий / А.В. Улезько, О.В. Улезько, И.С. Щедрин

// Кооперация, интеграция и управление в АПК: Материалы научно-практической конференции. – Воронеж: ВГАУ, 2000. – С. 66-72.

Поступила до редакції 18.06.08

© В.М. Гончаров, А.В. Бондарчук, С.М. Маталка, 2008

УДК 339.92:332.1

*Н.П. Борецька**
*К.В. Фокіна-Мезенцева***

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА: МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РЕГІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ

У роботі розглянуті особливості транскордонного соціально-економічного співробітництва в контексті методичних аспектів регіональної політики розвитку. Представлені можливості використання регіоналізації в рамках процесу структуризації економічної території. Сформульовані принципи формування етапів розробки регіональної стратегії транскордонного співробітництва.

В работе рассмотрены особенности трансграничного социально-экономического сотрудничества в контексте методических аспектов региональной политики развития. Представлены возможности использования регионализации в рамках процесса структуризации экономической территории. Сформулирован принцип формирования этапов разработки региональной стратегии трансграничного сотрудничества.

Постанова проблеми. Одним з інструментів політики регіонально розвитку є транскордонне і кордонне співробітництво. Вданий час у більшості розвинутих країн розробляються та реалізуються – в тих чи інших формах і масштабах – заходи регіональної політики в сфері транскордонного та кордонного співробітництва з регіонами суміжних країн. При цьому, як відзначають Ю.В. Макогон та В.І. Ляшенко, чітко помітна тенденція до їх різноманітності та ускладненню [1, с. 3]. Так, на зміну дрібномасштабним заходам поточного характеру прийшли великомасштабні та розраховані на довгий період програми регіонального розвитку. При цьому існують об'єктивні суперечності як між інтересами окремого регіону та країни в цілому, так і між інтересами різних регіонів. Завдання регіональної політики – маніпулювання гостротою міжрегіональних диспропорцій.

Економічний розвиток якої-небудь масштабної території представляє собою нерівномірний процес. Його швидкість може істотно змінюватись за секторами економіки та різними регіонами. Таким чином, завжди можна виділити галузі, фірми, регіони, процвітаючі і які показують високі темпи розвитку, в той час

як інші – розвинуті недостатньо, переживають депресію або стагнірують. Швидкість та характер розвитку регіону визначаються багатьма факторами не тільки економічного, але й історичного, політичного, соціально-культурного характеру. Нерівномірність регіонального розвитку – це одне з проявлень більш загального процесу: нерівномірності суспільного розвитку взагалі [1, с. 471].

Подібна нерівномірність, істотно, народжує регіональні проблеми, які мають довгостроковий характер. В свою чергу, пом'якшення міжрегіональних контрастів, рішення регіональних проблем, в межах трансформації господарського комплексу, обумовлюють необхідність здійснення комплексу заходів, які проводяться з метою безпосереднього впливу на розміщення економічної діяльності, або регіональної політики.

Регіональна економіка лише в останні роки перейшла від застосування механізмів ліквідації диспропорцій регіонального розвитку шляхом міжрегіонального перерозподілу ресурсів для мобілізації потенціалу території і застосування принципу субсидіарності. Окрім того, якщо роз-

* Борецька Н.П. – ректор, д-р екон. наук, професор.

** Фокіна-Мезенцева К.В. – ст. викладач кафедри економіки і менеджменту, аспірант.
Донецький інститут ринку та соціальної політики, м. Донецьк.

виток транскордонного співробітництва знайшов організаційно-правове забезпечення, те міжрегіональне співробітництво здійснюється без попередніх наукових досліджень та, у більшості випадків, спонтанно, на особистісному рівні. Дослідження проблем міжнародної співпраці регіонів, зокрема прикордонних та транскордонних, на думку Н. Мікула, а також виявлення взаємного впливу суміжних територій сусідніх країн, становлення та розвиток транскордонного співробітництва, узагальнення закономірностей, основних принципів та організаційно-правових форм його розвитку, вироблення основних засад державної політики щодо прикордоння та механізмів й інструментів її реалізації, на сучасному етапі є актуальною проблемою системного дослідження особливості регіональної політики розвитку територій [2].

Метою дослідження є з'ясування особливостей транскордонного співробітництва у контексті реалізації політики його розвитку і визначення основних принципів її формування.

Огляд основних наукових публікацій. Проблемами дослідження міжтериторіального та транскордонного співробітництва в Україні почали займатися у кінці 80-х років ХХ століття відомі вітчизняні науковці: академіки НАН України А.І. Амоша, Б.В. Буркінський, М. Долішній, а також відомі доктора економічних наук, серед них П.Ю. Беленький, М.А. Козоріз, В.І. Ляшенко, Ю.В. Макогон, М.З. Мальський, Н. Мікула, В. Мікловада, В. Пила та ін. Серед вчених інших країн наукові дослідження даної проблеми можна помітити у С. Романова, В. Білчака, Й. Зверева (Росія), Д. Віллера (Німеччина), Т. Коморніцкі, З. Макела, А. Стасяк та ін (Польща), Ю.Тей (Словаччина), Р.Ратті, Г. Жуді (Швейцарія). Проблематика більшості досліджень стосується конкретних прикордонних територій та практичної діяльності єврорегіонів у рамках країн Шенгенської групи (країни ЄС), а також Центрально-Східної Європи і українсько-польського і українсько-угорського транскордонного співробітництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний стан економіки регіонів України зумовлено такими історичними подіями, як оголошення суверенітету України та перехід на ринкові принципи господарювання. Викликані цим темпи і масштаби перетворень господарського регіонального комплексу були такі грандіозні, що економічна територія не мала можливості не тільки висловити гіпотези подальшого розвитку, але й надати об'єктивну оцінку тому, що відбувається. Ця ситуація визначила своєрідну кризу теорії регіональної економіки, яка ,по-

над усе, визначається неможливістю в рамках існуючого традиційного підходу пояснити причини походження трансформацій в економіці регіону, а значить, визначити перспективи їх розвитку [3, с. 9].

Ефективний розвиток регіональних економічних систем в сучасних умовах стає можливим в руслі процесів регіоналізації національних економік. На думку І. Гладія, регіоналізація, з одного боку, є об'єктивним процесом децентралізації управління єдиним господарським комплексом країни, а з іншого, є процес пошуку та становлення адекватної локальної ідентичності суб'єктів економіки шляхом посилення в межах певної території набору параметрів взаємозалежності, яка визначається політичними, економічними, соціальними та культурними категоріями [4, с. 82]. При цьому процес регіоналізації не можна зводити до спрощеного розуміння руйнування цілісності єдиної господарської системи, а, отже, як джерело зберігання різноманітності, яка досягається в результаті об'єднання різного в цілісне, а не навпаки. Власне, регіоналізація представляє собою певну систему поглядів на територіальний устрій суспільного життя, на підвищення значущості територіальних факторів в управлінні державою, на посилення інтересів розвитку території при розгляді і рішенні політичних, економічних, соціальних та інших (в тому числі природних, екологічних) проблем. При цьому, регіоналізація є інтернаціональним явищем і властива значній кількості країн (наприклад, співробітництва країн ЄС), що дозволяє стверджувати про те, що як зазначають В. Лексин і А. Шевцов: „это не плод отдельного ума, а коллективно вырабатываемое и одновременно апробируемое учение, порождаемое жизнью и ею же востребуемое” [5, с. 6].

Процеси регіоналізації безпосередньо зв'язані з встановленням або визначенням предмету та об'єкту. Під *предметом регіоналізації* виступають виробничі відношення або економічні відношення, які виникають між окремими суб'єктами (юридичними або фізичними особами) в процесу виробництва, розподілу, обміну та споживання матеріальних і нематеріальних благ та послуг в рамках певної території. *Об'єктом регіоналізації* виступають територіальні утворення, кордони яких визначаються природними, економічними, соціальними (етнічними, культурними та ін.) умовами [6, с. 18].

Розглядання регіону як складної системи пов'язано з формуванням змішаної економіки в рамках господарської системи країни, коли поява великої кількості факторів зовнішнього впливу примушує будь-яку організаційну форму суспільного виробництва, починаючи з невеликих

підприємстві закінчуючи крупними виробничими утвореннями, чутко реагувати на них з тим, щоб не порушувалась рівновага, яка вже є (якщо вона має місце) у використанні факторів виробництва або досягався стійкий стан. На думку авторів роботи: „для економіки регіону зовнішньою середою є необхідні, але відсутні на території ресурси, які виходять за межі компетенції органів місцевої влади і місцевого самоврядування, господарчих суб'єктів, законодавчих, нормативних актів та положень, економічної та політичної кон'юнктури внутрішнього та глобального ринку” [7, с. 10].

Актуалізація проблеми регіоналізації швидше за все буде потребувати пошуку та розробки понятійного апарату, який відноситься до сфери прикордонного, транскордонного та міжрегіонального співробітництва. На сьогоднішній день найбільше розповсюдження отримали декілька парадигм економічного регіону: регіон як квази держава, регіон як квази корпорація, регіон як ринок, регіон як соціум. Для нормального функціонування регіональної економічної системи необхідно, на наш погляд, щоб її елементи займались створенням, переміщенням, зберіганням та кінцевим споживанням благ, а також координацією та підтримкою порядку.

Основними факторами, які забезпечують економічний ріст регіональної системи, пропонується рахувати на думку С.В. Казанцева: „1. Овеществленный капитал (количество и качество земли, объем, структура, состояние и эффективность основных фондов и т.д.). 2. Человеческий капитал (численность и структура населения и занятых, их культурный уровень и профессиональная подготовка и т.п.). 3. Финансовый капитал. 4. Состояние рыночной среды (уровень конкуренции, инфраструктура товарного рынка и т.д.). 5. Организация хозяйственной жизни и управления. 6. Система общественных отношений и политические факторы. 7. Географические факторы. 8. Факторы исторического плана. 9. Глобальные факторы и условия (состояние мирового хозяйства, глобализация экономики, внешние угрозы, участие или неучастие в международных организациях или союзах и т.п.)” [8, с. 44-45].

В контексті формування нових форм внутрішньорегіональної кооперації та міжрегіональної інтеграції, а також транскордонного співробітництва вдалою уявляється ідея, яка була надана академіком НАН України М.И. Долішним про те, що „регулювання процесів міжрегіональної інтеграції і формування макрорегіонів необхідно починати здійснювати в так званих м'яких формах. Наприклад, формування міжрегіональних економічних асоціацій

і об'єднань, важливим елементом роботи яких могло стати сприяння створенню різного роду міжрегіональних центрів, експертних рад з регіональних проблем економіки, координаційних Рад з зовнішньої торгівлі та розвитку транскордонного співробітництва та ін.” [9, с. 23].

Практичне рішення проблем розвитку прикордонних регіонів України може бути досягнуто за умови оптимального сполучення сучасної глобалізації світогосподарських відносин – процесів інтеграції і регіоналізації. При цьому, на думку професора А.С. Філіппенка, особливе значення набуває використання світового та, в першу чергу, європейського досвіду організації програмного співробітництва. Поступальна динаміка розвитку світової економіки, зокрема, швидкий економічний ріст в країнах, що розвиваються, переконливо свідчать про необхідність інтеграції економіки України та її регіонів до світового господарства. Відомо, що політика майже всіх країн сучасного світу характеризується деякими устремліннями: зберегти політичну незалежність та знайти надійних партнерів для економічної інтеграції. Особливо це характерно для Європи, де успішно функціонує економічно суспільство, відоме як загальний ринок і Рада Європи.

Україна та її регіони неминуче становляться на шлях економічної інтеграції, але цей шлях тернистий і звивистий. Пояснюється це унікальністю її геополітичного положення. Воно, як відомо, визначено місцем, де перетинаються європейські, азіатські та російські інтереси. Україна, по суті, знаходиться на рубезі двох ареалів, відзначених та навіть таких, що протистоять в політичному та ідеологічному відношеннях – Западу і Сходу. В рамках курсу на створення єдиної Європи з урахуванням тенденцій підвищення регіоналізму значно актуалізується проблематика розвитку прикордонних регіонів України, як представляють собою території, населені постійними суспільствами людей, тісно пов'язаних різносторонніми відношеннями, але розділеними кордонами. головний принцип міжнародного транскордонного співробітництва міститься в створенні механізму налагодження таких зв'язків на основі договірних відносин, які могли б забезпечити взаємоприйнятне рішення загальних проблем прикордонних регіонів.

До числа засобів організації зовнішніх соціальних та економічних зв'язків слід віднести формування прикордонних і транскордонних районів. При цьому об'єктом інтеграції виступають не тільки окремі сфери діяльності та не тільки комунікаційні і транспортні коридори, але й запланований в цілому простір по обидві сторони державних кордонів. Всі райони з обох

боків державного кордону України відчувають, на думку Ю.В. Макогона и В.И. Ляшенко, на собі вплив як зовнішніх, так і внутрішніх інтеграційних процесів. Тому їх слід розглядати в цілому як територіальну систему, яка потребує комплексного вивчення і структурної організації

[1, с. 286–287].

Обласна політика транскордонного співробітництва повинна бути складовою частиною регіональної стратегії. Пропонується методичний підхід до розробки стратегії (рис. 1).

Примітка: T_1 / T_5 – розрахунок часу етапу

Рис. 1. Принципи формування етапів розробки регіональної стратегії транскордонного співробітництва

Аполітична робота має бути проведена в чотирьох стадіях: 1 стадія – опис минулої і сьогоденної ситуації; 2 стадія – пояснення процесів що спостерігаються; 3 стадія – запланований розвиток даного явища або процесу; 4 стадія – співробітництво і бачення регіональної стратегії в цілому.

Загальною метою розробки стратегії транскордонного співробітництва є зростання життєвого рівня населення, підвищення соціально-економічної і науково-технічної потужності прикордонних регіонів в умовах міждержавного співробітництва, через створення транскордонного інтегрованого економічного регіону, наприклад як Єврорегіон. При цьому основною метою є розвиток добросусідських відносин між прикордонними регіонами, зниження рівня бідності і безробіття в регіонах, а також зміцнення соціально-економічного потенціалу. Основними завданнями проекту є розвиток економічно-господарської кооперації; розвиток соціальної інфраструктури; охорона довкілля; рішення екологічних проблем суміжних регіонів і т.п. Основною умовою реалізації стратегії розвитку транскордонного співробітництва повинна бути концепція соціально-економічного і інноваційного розвитку транскордонного регіону, при цьому концепція також повинна враховувати сильні та слабкі сторони транскордонного регіону та принципи стратегії розвитку суміжних регіонів сусідньої держави.

До основних стратегічних напрямків необхідно відносити: розвиток прикордонної та комунікаційної інфраструктури; розвиток соціально-економічної, науково-інноваційної кооперації та інфраструктури оточення бізнесу; підвищення рівня конкурентноздатності промислової продукції; реалізація природоохоронних програм; просторовий розвиток; комунальний та регіональний розвиток; розвиток співробітництва у сфері освіти та культури; охорону здоров'я; розвиток туризму та рекреації; впровадження євроінтеграційної ідеї; покращення інформаційного забезпечення розвитку транскордонної співпраці.

Висновки. На основі теоретичних узагальнень регіоналістики та регіональної економіки, врахування специфіки транскордонних регіонів та методології їх дослідження доцільно відокремити самостійний напрямок-теорію транскордонного співробітництва, яка б вивчала закономірності та специфічні особливості розвитку суміжних прикордонних територій сусідніх держав – транскордонних регіонів; принципи, чинники та форми розвитку транскордонних співробітництв, розробляла науково-методичні засади формування

регіональної політики розвитку транскордонного співробітництва [2, с. 321]. Задля вирішення проблем транскордонного співробітництва держави необхідно мати державну концепцію стратегії розвитку транскордонного і міжрегіонального співробітництва, яка повинна передбачати формування інноваційних механізмів розвитку, наприклад, за рахунок формування інноваційно-промислових кластерів, а також технопарків. Регіональна політика розвитку транскордонного співробітництва визначає стратегію розвитку транскордонних регіонів та транскордонного співробітництва по всьому периметру кордону держави, а також включає розробку програми використання можливостей транскордонного співробітництва для підвищення життєвого рівня населення прикордоння та у інтеграційних процесах України [2, с. 318].

Література

1. Макогон Ю.В., Ляшенко В.И. Формы и направления межрегионального трансграничного экономического пространства: Монография. Изд. 2-е, испр. и допол. / Донецкий нац. ун-т, НАН Украины. Ин-т экономики пром-ти. – Донецк, 2003. – 509 с.
2. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
3. Территориальные системы: проблемы трансформации и перспективы развития / В.Н. Василенко, В.И. Дубницкий, О.А. Крафт и др. – Донецк: ИЭПИ НАН Украины, ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. – 306 с.
4. Гладій І. Транснаціональна регіоналізація глобалізованого економічного простору: системно-синергетичний підхід // Журнал європейської економіки. – 2004. – № 1. – С. 79-95.
5. Лексин В., Шевцов А. Общероссийские реформы и территориальное развитие. Статья 11. Региональная Россия начала XXI века: новая ситуация и новые подходы к ее исследованию и регулированию // Российский экономический журнал. – 2004. – № 4. – С. 3-33.
6. Василенко В.Н. Архитектура регионального экономического пространства: Монография / НАН Украины. Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 311 с.
7. Механизмы социально ориентированного управления экономикой в регионе /

М.И. Попов, Л.И. Рисухин, А.В. Погарцев и др. — Луганск: изд-во ВНУ им. В. Даля, 2001. — 128 с.

8. Казанцев С.В. Регионы Сибири: факторы развития и основная специализация //

ЭКО. — 2001. — № 2. — С. 468.

9. Долішній М. Актуальні завдання регіональної політики України в сучасних умовах // Регіональна економіка. — 2004. — № 3. — С. 16-32.

Поступила до редакції 18.09.08

© Н.П. Борецька, К.В. Фокіна-Мезенцева, 2008

УДК 338.24:334.724.6:339.13

М.Н. Корнев*

ЭКОНОМИКА УКРАИНЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ: ПРОБЛЕМЫ, ПРОТИВОРЕЧИЯ И ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ

Багатовекторна інтеграція України в Світову економіку потребує детальнішого аналізу структури національних економік розвинутих країн та країн що розвиваються; тенденцій та протиріч розвитку економіки України; порівнянності головних параметрів інтеграції національної економіки України з національними економіками інших держав.

Многовекторная интеграция Украины в Мировую экономику требует детального анализа структуры национальных экономик развитых и развивающихся государств; тенденций и противоречий развития экономики Украины; сопоставимости основных параметров интеграции национальной экономики Украины с национальными экономикami других государств.

Постановка проблемы. Современная глобализация существует объективно, а история ее развития как процесса всемирной экономической, политической и культурной интеграции, началась в Эпоху Античности. Так, Римская Империя была одним из первых государств, которое утвердило свое господство над Средиземноморьем и привело к глубокому переплетению различных культур и появлению местного разделения труда в регионах Средиземноморья.

Основными характеристиками глобализации являются международное разделение труда, миграция в масштабах всей планеты денежных, трудовых и производственных ресурсов, стандартизация законодательства, экономических и технологических процессов, а также сближение культур разных стран. Очевидно, что национальная экономика Украины в большей или меньшей степени является непосредственным участником этих процессов, что обусловлено историческим ходом событий и географическим расположением государства.

Анализ последних исследований и публикаций. Проблемы и успехи в развитии основных секторов экономики ведущих стран мира, в том числе в сельском хозяйстве, промышленности, маши-

ностроении, транспорте, инновационной сфере и др., все больше интересуют ученых, поскольку именно эти ключевые направления обеспечили современный уровень их развития [1; 2; 3; 7; 10].

Цель данного исследования состоит в дальнейшей закономерной и оптимальной интеграции Украины в мировую экономику на основе сравнительного анализа некоторых тенденций развития экономики Украины.

Основные задачи исследования определены направлениями развития Украины и включают анализ структуры национальных экономик развитых и развивающихся государств; тенденций и противоречий развития экономики Украины; сопоставимости основных параметров интеграции различных экономических систем и определения точек соприкосновения национальной экономики Украины с национальными экономикami других государств.

Результатом исследования будет наращивание производственного и интеллектуального потенциала, и обеспечение тенденций устойчивого экономического роста и стратегического развития.

* Корнев М.М. — зав. кафедрой базової економічної підготовки Донецького університету економіки та права, канд. екон. наук, доцент, м. Донецьк.